

Evliliğe Hazırlık Aşamasındaki Karı-Koca Adaylarının Evlilik ve Anne-Baba Olma Üzerine Düşünceleri

• Behice EKŞİ *

Özet

Bu çalışma, kadın ve erkeğin evlenmeye karar verdiği ilk devre olan "Evliliğe hazırlık" devresindeki karı-koca adaylarının evlilik, aile ve anne-baba olma hakkındaki düşüncelerini belirlemek amacıyla yapılmıştır. Çalışma grubunu, 1998 yılı Haziran-Eylül aylarında Kocaeli İli Saraybahçe Belediyesi Nikah Memurluğu'na evlenmek üzere başvuran ve çalışmaya katılmak isteyen 100 kadın ve erkek oluşturmuştur. Çalışmada yer alan 100 ailenin de çekirdek aile, %75.5'inin kent ailesi, %21.5'inin kasaba ailesi ve %3'ünün köylü ailesi kuracakları belirlendi. Bu sonuçlar günümüz aile yapısını yansıtmaktadır. Adayların % 81'i evlilik tanım ya da amacını "eş, arkadaş, dost edinmek" olarak ifade etmişlerdir. Adayların çoğunluğu bir sene sonra çocuk sahibi olmak istediklerini belirtmişlerdir. Adayların % 88.5'i anne-baba olma nedenini "çocuk yetiştirmek, annelik/babalık duygusunu tatmak" olarak ifade etmişlerdir.

Sağlıklı aile ve sağlıklı toplumun temeli, bireyin kendisini tanıması ve evleneceği kişiyi kendisinin seçmesi ve karar verebilmesidir. Bu nedenle geleceğin eş, anne ve baba adayları olan gençlerin, sağlıklı bir aile ortamında, kendisini tanıyan ve otonomisini kazanmış birer yetişkin olarak yetiştirmek gerekmektedir.

Anahtar Kelimeler: Aile, Evlilik, Anne-baba olma.

Summary

This study was performed to investigate the points of view of the couples that are at the initial stage of marriage in which the decision of marriage is made. It was aimed to define the ideas of these couples about marriage, family and being parents. The work group was composed of 100 males and females who applied to the Kocaeli City Saraybahçe Municipality Matrimony Office in order to get married and who accepted to participate to the study. It was defined that the 100 couples in this research would set up small families composed of husbands, wives and children and that %75.5 percent of them would live in cities, %21.5 of them in towns and %3 in villages. %81 of the participants stated that the description and/or the aim of forming a family was to "acquire a mate or a friend". Most of the participants expressed that they would like to have a baby after a year. %88.5 of them stated their reasons to be a parent as "to grow up a child, to experience the feeling of being a parent". The basic factor for the individuals in forming a healthy family, thus a healthy society, is to be well aware of their selves and to be able to choose his/her own mates. Therefore, the youths who will be mothers and parents in the future should be grown up in a healthy family environment, and as self-aware individuals who have their own autonomies.

Key Words: Family, marriage, being parents

GİRİŞ

Dünyadaki insanların farklı coğrafi konumlarına rağmen benzer etkilere yönelmeleri tamamen insana özgü evrensel ifade ve davranış biçimidir. Bu yönelimlerden biri olarak evlilik, 4000 yıllık toplumsal kurum olma özelliğini günümüze kadar korumuştur. Evlilik geleneksel toplumlarda olduğu gibi modern toplumların da önemli bir toplumsal kurumu olup, en küçük ve en temel sosyal sistemidir. Doğan(1998), Özkalp(1990). Evlilik, erkek ve kadın ilişkisini meşru temele dayandıran, ilişkiyi toplumun kabul etmesi ve onaylaması nedeniyle toplumsal bir ilişki özelliğini taşıyan ve ailenin varlığını ve sürekliliğini sağlayan bir kurumdur. Doğan (1998), Stanhopeve Lancaster(1996). Kadın ve erkek evlenme kararı ile birlikte bir aile kurma sürecine girmektedir. Macluer, her ailenin dört aşamalı bir gelişim gösterdiğini belirtmektedir. Bu aşamalar: evliliğe hazırlık, evliliğin başlaması, çocuk yetiştirme, olgunluk devresidir. Altun(1994), Çiğdem ve Dikeçligil(1990).

Aile tanımları farklı bakış açıları ile yapılmaktadır. Bunlar; ailenin yapısı, ailenin fonksiyonu ve duygusal bağlarıdır. Friedman, aileyi iki ya da daha fazla kişinin bileşiminden oluşur şeklinde tanımlamıştır. Ashwill ve Draske(1997), Novakve Betty(1999), Lowdermik, Perry ve Bobak(1997). Diğer bir tanımda ise aile, insan neslinin sürdürüldüğü, toplumsal yaşamın ilk ve en etkili aşamasının gerçekleştiği, cinsel ilişkilerin yaşandığı, eşler ve çocuklar arasında içten, sevgi dolu, sıcak, güven verici, destekleyici ilişkilerin kurulduğu, içinde yaşanılan toplumsal düzendeki etkinliklerin yer aldığı ve yansıtıldığı, yasalarla da güvence altına alınan toplumsal bir kurum olarak tanımlanmıştır. Altun (1994).

18. yüzyılda endüstrinin gelişmesi ile başlayan sosyo-ekonomik ve demografik değişiklikler aileyi de etkilemiştir. Bu etkiler; birarada yaşayan ailelerin çözümlenerek; anne-baba ve evlenmemiş çocuklardan oluşan çekirdek ailelerin oluşması, kadının sosyal ve ekonomik hayatta yer alması, ilk evlilik yaşında yükselme, doğum şekillerinde çeşitlilik, doğum oranlarında azalma, evlenmemiş nüfusta, boşanmada ve yaşlı popülasyonda artış şeklinde gerçekleşmiştir. Bunun yanında, ülkeler arasındaki kültürel değerlerdeki farklılıklar, toplumun sosyo-ekonomik koşulları; evliliği, evlenme biçimlerini, kadın ve erkek rollerini ve aile ilişkilerini etkilemektedir. Benokratis(1993), Aile Yılı Raporu(1994), Stanhope ve Lancaster(1996),

Doğan(1998), Güngörmüş(1998). Bu etkilerden biri, geleneksel ailelerin yerini çekirdek ailelerin almasıdır. Sosyolog Parsons çekirdek aileyi evlilik ailesi olarak tanımlamaktadır. Ailenin iki önemli işlevi olan çocuk yapma ve psikolojik doyum her iki aile yapısında da işlevini sürdürürken; geleneksel aileye özgü diğer işlevler ya tamamen ortadan kalkmış ya da etkisi azalmıştır. Çiftleri bir araya getiren karşılıklı kişisel tercih ve kabuller, ailelerin giderek kendi içinde demokratikleşmesine neden olmuştur. Benokrits(1993), Doğan(1998), Aile Yılı Raporu(1994). Türk ailesi, tarihi gelişim içinde önceki Türk toplumları ile günümüz Türk toplumu arasında bazı değişimlere uğramakla birlikte hala toplumumuzun önemli ve en küçük toplumsal yapısı olma özelliğini korumaktadır. Her toplumun sürekliliği için aile vazgeçilmez bir unsurdur. Sosyolog Ziya Gökalp aileyi toplumun küçük bir modeli olarak görmekte, güçlü aileyi güçlü millet ve devletin temeli olarak düşünmektedir. Aile içinde karşılıklı saygı, sevgi, dayanışma, bağlılık ve işbölümünün esas olduğu, aile üyelerinin ailenin devamı için farklı fonksiyonlar yerine getirmeleri, işbölümü içinde olmalarının önem taşıdığını belirtmektedir. Bu nedenle de aileye bir ekonomik menfaat birliği olarak bakmanın

yanlış olacağını belirtmektedir. Erkal(1998). Aile yapısındaki çeşitli değişikliklere rağmen Türk toplumunun aileye verdiği önem hiç değişmemiştir. Nitekim Anayasamızın 41. Maddesi ailenin Türk toplumunun temeli olduğunu vurgulamaktadır. Doğan(1998), Aile Yılı Raporu(1994). Diğer taraftan Atatürk, ailenin toplum hayatında taşıdığı önemini belirterek; kadının hem çalışma hayatında hem de aile içinde büyük rolünün olduğunu vurgulamış ve çocukların ilk eğitimcilerinin anneleri olduğunu, erkek çocuğu da kız çocuğunu da annenin şekillendirdiğini belirtmiştir. Erkal(1998), Sezgin(1994). Bu çalışma, kadın ve erkeğin evlenmeye karar verdiği ilk devre olan "Evliliğe hazırlık" aşamasındaki karı-koca adaylarının evlilik, aile ve anne-baba olma hakkındaki düşüncelerini belirlemek amacıyla yapılmıştır. Betimleyici bir çalışmadır.

• YÖNTEM

Evliliğe hazırlık aşamasındaki karı-koca adayı olan kadın ve erkeğin, evlilik, aile ve anne-baba olma hakkındaki düşüncelerini belirlemek için literatür araştırması yapılmıştır. Bu araştırma sonucunda elde

edilen dokümanlar ve toplumsal yapımız paralelinde, 10 sorudan oluşan anket formu hazırlanmıştır. Kadın ve erkek için aynı sorulardan oluşan tek bir anket formu oluşturulmuştur. Fakat her aday, ayrı anket formu üzerinde soruları cevaplandırmışlardır. Çalışma, ülkemizde genellikle evliliklerin fazla olduğu yaz döneminde (Haziran-Eylül aylarında) ve 1998 yılı Haziran-Eylül aylarında yapılmıştır. Çalışmaya başlamadan önce, çalışmanın yapılacağı kurum olan, Kocaeli İli Saraybahçe Belediyesi Evlendirme Memurluğu'ndan gerekli izin alınmıştır. Kocaeli İli Saraybahçe Belediyesi Evlendirme Memurluğu'na evlenmek üzere başvuran karı-koca adaylarından; ilk evlilikleri olan ve okuma-yazma bilenlere, çalışmanın amacı hakkında bilgi verilerek katılmak isteyip istemedikleri soruldu. Katılmak isteyenlere anket formu tanıtılarak, soruları nasıl cevaplandıracakları anlatıldı. Adayların birbirlerinden etkilenmemeleri ve gerçek düşüncelerini ifade etmelerini sağlamak için formu yalnız olarak doldurmaları istendi.

Çalışma grubuna, ilk evlilikleri olan, okuma-yazma bilen ve çalışmaya katılmak isteyen 100 kadın ve erkek (karı-koca adayı) oluşturmuştur. Çalışmada veriler, kadın ve erkeğin sosyo-demografik özellikleri, evlilik, çocuk sahibi olma hakkındaki düşüncelerini belirlemeye yönelik hazırlanan 10 sorudan oluşan anket formu ile toplanmıştır. Veri toplama formunun anlaşılır-lığı ve kullanılabilirliğini değerlendirmek amacıyla, evlenmek üzere başvuran 15 kadın ve erkeğe pilot uygulama yapılmış, anlaşılmayan ya da yanlış anlaşılan sorular yeniden düzenlenerek anket formuna son şekli verilmiştir. Veriler, frekans ve yüzdelerle tablolarıyla betimlenmiş ve ki-kare testi ile değerlendirilmiştir.

• BULGULAR ve TARTIŞMA

Evlenmek üzere başvuran adayların halen oturdukları yer incelendiğinde; şehir merkezinde oturanların %75.5, kasaba-ilçede oturanların %21.5 ve köyde oturanların %3.0 oranında olduğu belirlenmiştir. Türkiye genelinde 1997 yılında kaba evlenme oranı %0.831, Kocaeli ilinde ise %0.674 olarak gerçekleşmiştir (D.İ.E. Kadın İstatistikleri ve Göstergeleri (1997)). Karı-koca adaylarının (kadın ve erkek) eğitim düzeyleri araştırıldığında; tüm eş adaylarının bir eğitim kurumundan diplomasının olduğu; lise mezunu olanların %39.0(n=78), üniversite mezunu olanların

%33.5(n=67), ortaokul mezunu olanların % 15.0(n=25) ve ilkököl mezunu olanların %12.5(n=30) oranında olduğu belirlenmiştir. Adayların eğitim düzeyleri araştırıldığında; her iki cinste de çoğunluğun lise düzeyinde eğitim aldıkları belirlenirken, ikinci sırayı fakülte ve yüksekokul izlemektedir. 1990 yılı nüfus sayımı verilerine göre 12 yaş ve üzeri okur-yazar olmayan kadınların oranı %29.2, erkeklerin oranı ise %9.45 olarak belirlenirken genel toplam %19.25 olarak saptanmıştır. Bu oranın 1997 yılında başlatılan 8 yıllık kesintisiz zorunlu temel eğitimin uygulanması ile azalması hedeflenmektedir (D.İ.E. Kadın İstatistikleri ve Göstergeleri(1997)). Bu bulguyu destekleyen diğer bir araştırma sonucuna göre eğitim düzeyinin her iki cinste yükseldiği belirlenmiştir (Aile Yılı Raporu(1994)).

Adayların meslekleri incelendiğinde; kamu kuruluşlarında memur olarak çalışanların %30.0(n=60) ilk sırada yer aldığı görülmekte, bunu %25.5(n=51) oranıyla ev hanımları, %23.5(n=47) ile serbest çalışanlar(esnaf, zanaatkar, tüccar...), %16.0(n=32) oranıyla vasıflı işçi ve %5.0(n=10) ile vasıfsız işçiler izlemektedir. Çalışmada kadın adayların %25.5'inin ev hanımı olarak aile hayatını ücretsiz işçi olarak desteklediği düşünülür ise, hem kadın hem de erkek adayların, aile hayatını ekonomik yönden desteklediği söylenebilir.

Türkiye'de Nisan 1998 hane halkı işgücü anket sonuçlarına göre 12 yaş ve üzeri işgücüne katılma oranı ülke genelinde %47.5 olarak bulunmuştur. Bu oranların cinsiyete göre dağılımına bakıldığında; kadınlarda %26.4, erkeklerde %69.0 olarak bulunmuştur (D.İ.E. Hane Halkı İşgücü İstatistikleri (1998)).

Çalışmada, evlenmek üzere başvuranların yaşları incelendiğinde; ilk sırada %42.0(n=84) ile 20-24 yaş grubundakiler yer alırken, %40.0(n=80) oranıyla 5-29 yaş grubu, %10.5(n=21) ile 30-41 yaş grubu ve son olarak da %7.5(n=15) oranıyla 15-19 yaş grubundakiler yer almaktadır. Kadın ve erkeklerin yaşları grupları içindeki dağılımlarına bakıldığında; kadınların %58'inin 20-24 yaş grubunda, % 19'unun 15-19 yaş grubunda, % 19'unun 25-29 yaş grubunda ve %5.0'inin 30-41 yaş grubunda oldukları saptanmıştır. Erkeklerin yaş grubu sıralamasında ilk sırayı 25-29 yaş grubu(%43), ikinci sırayı, 20-24 yaş grubu (%38.0), üçüncü sırayı 30-41 yaş grubu(%14.0), dördüncü sırayı 15-19 yaş grubu (%4.0) ve son olarak %1.0 ile 30-41 yaş grubu almıştır.

2Türk Medeni Kanununun 88. maddesine göre erkek 17 yaşını, kadın ise 15 yaşını doldurduktan sonra evlenebilir (Aile Yılı Raporu(1994)). Kocaeli ili için 1990 yılında ortalama ilk evlenme yaşı kadınlar için 21.76, erkekler için 25.21 olarak belirlenmiştir (D.İ.E. Kadın İstatistikleri ve Göstergeleri(1990)). Çalışma sonucu ile D.İ.E.'nün bu verileri paralellik göstermektedir. Karı-koca adaylarının kuracakları aile türleri araştırıldığında; büyüklüğüne göre: çalışmada yer alan 100 ailenin de çekirdek aile olacağı, coğrafi konumuna göre ise: %75.5'inin kent ailesi, %21.5'inin kasaba ailesi ve %3'ünün köylü ailesi kuracakları belirlendi. Ayrıca %23.5'inin esnaf ve zanaatkar ailesi, %21'inin işçi ailesi olacağı belirlendi. Çalışmada aile yapısının tamamen çekirdek ve kent ailesi özelliğinde olması; günümüz aile yapısını yansıtmaktadır. Ülkemizde Cumhuriyetle birlikte daha çok kırsal alanda geniş aile, kent merkezlerinde ise çekirdek aile örnekleri görülmeye başlamıştır. Doğan(1998), Erkal(1998). Alan Duben Türk ailesinin tarihini konu alan son çalışmalarında, Türkiye'de hanelerin genel olarak basit bir yapı gösterdiğini ve çekirdek ailelerden meydana geldiğini belirtmektedir. Demografik bulgular da bu görüşü destekler niteliktedir. Diğer bir deyişle normlar ataerkil geniş aileden yana olsa bile, dünyadaki değişimlerin etkisi ile hanelerin çoğunluğu basit aileler halinde oluşmaktadır. Özbay(1998). Ayrıca çalışmanın yapıldığı ilin büyük şehir olması ve sanayi tesislerinin çoğunlukta olması; hem çekirdek araştırıldığında; her iki cinste de çoğunluğun lise düzeyinde eğitim aldıkları belirlenirken, ikinci sırayı fakülte ve yüksekokul izlemektedir. 1990 yılı nüfus sayımı verilerine göre 12 yaş ve üzeri okur-yazar olmayan kadınların oranı %29.2, erkeklerin oranı ise %9.45 olarak belirlenirken genel toplam %19.25 olarak saptanmıştır. Bu oranın 1997 yılında başlatılan 8 yıllık kesintisiz zorunlu temel eğitimin uygulanması ile azalması hedeflenmektedir (D.İ.E. Kadın İstatistikleri ve Göstergeleri(1997)). Bu bulguyu destekleyen diğer bir araştırma sonucuna göre eğitim düzeyinin her iki cinste yükseldiği belirlenmiştir (Aile Yılı Raporu(1994)). Adayların meslekleri incelendiğinde; kamu kuruluşlarında memur olarak çalışanların %30.0(n=60) ilk sırada yer aldığı görülmekte, bunu %25.5(n=51) oranıyla ev hanımları, %23.5(n=47) ile serbest çalışanlar(esnaf, zanaatkar, tüccar...), %16.0(n=32) oranıyla vasıflı işçi ve %5.0(n=10) ile vasıfsız işçiler izlemektedir. Çalışmada kadın adayların %25.5'inin

ev hanımı olarak aile hayatını ücretsiz işçi olarak desteklediği düşünülür ise, hem kadın hem de erkek adayların, aile hayatını ekonomik yönden desteklediği söylenebilir.

Türkiye'de Nisan 1998 hane halkı işgücü anket sonuçlarına göre 12 yaş ve üzeri işgücüne katılma oranı ülke genelinde %47.5 olarak bulunmuştur. Bu oranların cinsiyete göre dağılımına bakıldığında; kadınlarda %26.4, erkeklerde %69.0 olarak bulunmuştur (D.İ.E. Hane Halkı İşgücü İstatistikleri (1998)).

Çalışmada, evlenmek üzere başvuruların yaşları incelendiğinde; ilk sırada %42.0(n=84) ile 20-24 yaş grubundakiler yer alırken, %40.0(n=80) oranıyla 25-29 yaş grubu, %10.5(n=21) ile 30-41 yaş grubu ve son olarak da %7.5(n=15) oranıyla 15-19 yaş grubundakiler yer almaktadır. Kadın ve erkeklerin yaşları grupları içindeki dağılımlarına bakıldığında; kadınların %58'inin 20-24 yaş grubunda, % 19'unun 15-19 yaş grubunda, % 19'unun 25-29 yaş grubunda ve %5.0'inin 30-41 yaş grubunda oldukları saptanmıştır. Erkeklerin yaş grubu sıralamasında ilk sırayı 25-29 yaş grubu(%43), ikinci sırayı, 20-24 yaş grubu (%38.0), üçüncü sırayı 30-41 yaş grubu(%14.0), dördüncü sırayı 15-19 yaş grubu (%4.0) ve son olarak %1.0 ile 30-41 yaş grubu almıştır. Türk Medeni Kanununun 88. maddesine göre erkek 17 yaşını, kadın ise 15 yaşını doldurduktan sonra evlenebilir (Aile Yılı Raporu(1994)). Kocaeli ili için 1990 yılında ortalama ilk evlenme yaşı kadınlar için 21.76, erkekler için 25.21 olarak belirlenmiştir (D.İ.E. Kadın İstatistikleri ve Göstergeleri(1990)). Çalışma sonucu ile D.İ.E.'nün bu verileri paralellik göstermektedir. Karı-koca adaylarının kuracakları aile türleri araştırıldığında; büyüklüğüne göre: çalışmada yer alan 100 ailenin de çekirdek aile olacağı, coğrafi konumuna göre ise: %75.5'inin kent ailesi, %21.5'inin kasaba ailesi ve %3'ünün köylü ailesi kuracakları belirlendi. Ayrıca %23.5'inin esnaf ve zanaatkar ailesi, %21'inin işçi ailesi olacağı belirlendi. Çalışmada aile yapısının tamamen çekirdek ve kent ailesi özelliğinde olması; günümüz aile yapısını yansıtmaktadır. Ülkemizde Cumhuriyetle birlikte daha çok kırsal alanda geniş aile, kent merkezlerinde ise çekirdek aile örnekleri görülmeye başlamıştır. Doğan(1998), Erkal(1998). Alan Duben Türk ailesinin tarihini konu alan son çalışmalarında, Türkiye'de hanelerin genel olarak basit bir yapı gösterdiğini ve çekirdek ailelerden meydana

geldiğini belirtmektedir. Demografik bulgular da bu görüşü destekler niteliktedir. Diğer bir deyişle normlar ataerkil geniş aileden yana olsa bile, dünyadaki değişimlerin etkisi ile hanelerin çoğunluğu basit aileler halinde oluşmaktadır. Özbay(1998). Ayrıca çalışmanın yapıldığı ilin büyük şehir olması ve sanayi tesislerinin çoğunlukta olması; hem çekirdek aile hem de işçi ailesi sayısının fazla olmasına neden olmuştur. Sosyo-kültürel normlar, ekonomik yaşam, üretim biçimleri ve inançlar hem toplum hem de aile yapısını etkilemektedir. Yeni aile model ve yapıları toplumdan topluma farklı olduğu gibi aynı toplum içinde de değişik sınıflar ve yöreler arasında da farklılaşmaktadır. Bu farklılaşma bireylerin aile ve evlilik tanımlarını da etkilemektedir. Doğan(1998). Diğer taraftan ailenin varoluşunda etkili bazı insan gereksinimleri bulunmaktadır. Bunlar; seksüel yaşamın devam ettirilmesi, neslin devam isteği, ekonomik gereksinimler ve sosyalizasyondur. Altun(1994). Ailenin varoluşunda etkili olan bu gereksinimler bireylerin aile kurma ve evlilik amaçlarını da etkilemektedir. Buna göre, evlenmek üzere başvuran ve çalışmaya katılan adayların evlilik tanım ve amaçlarının dağılımı tablo 1 'de görülmektedir. Tablo 1 'de görüldüğü gibi adayların

81 'i "eş, arkadaş, dost edinmek" ifadesini işaretleyerek ailenin işlevlerinden biri olan sosyal destek fonksiyonunu ifade etmişlerdir. Geleneksel aileye göre işlevleri daralan çekirdek aile yapısında, sosyal destek fonksiyonunda azalma olmasına rağmen hala önemini korumaktadır. Altun(1994). Evlilik için "eş, arkadaş, dost edinmek" diyenlerin %41.97 (n=68)'sinin 20-24 ve %39.5 (n=64)'inin 25-29 yaş grubunda olduğu belirlendi. ($\chi^2 = 36.511$; $p > 0.5$). Sonuç istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır. Bu adayların %83'ünün kadın, %79'unun erkek olduğu, çoğunlukla lise (n=61) ve üniversite(n=55) düzeyinde eğitim aldıkları; memur(n=54), ev hanımı (n=40), serbest çalışan (n=36) ve vasıflı işçi(n=23) olarak çalıştıkları belirlenmiştir. Adayların % 55.5'i evlilik amacı olarak, "beni sevecek eşimin olması ve sevgi, mutluluğu tatmak" ifadesini işaretledikleri görülmüştür. Bu ifadeyi işaretleyenlerin %47.74 (n=53) 'ünün 20-24 ve %36.9 (n=41)'unun 25-29 yaş grubunda olduğu belirlendi ($\chi^2 = 3.549$; $p > 0.5$). Sonuç istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır. Bu ifadeyi işaretleyen adayların cinsiyetlerine göre dağılımına bakıldığında; %58'inin kadın %53'ünün erkek olduğu belirlendi. Bu sonuç ile kadın ve erkek adayların evlilikteki beklentilerinin aynı

Tablo 1: Adayların Evlilik Tanımları ve Amaçları

Evlilik Tanımları /Amaçları	Kadın		Erkek		Toplam (n=200)	
	Evet	Hayır	Evet	Hayır	Evet %	Hayır %
Eş, arkadaş, dost edinme	83.0	17.0	79.0	21.0	81.0	19.0
Kendime ait bir evin olması	26.0	74.0	17.0	83.0	21.5	78.5
Yaşlılıkta yalnız kalmama	10.0	90.0	10.0	90.0	10.0	90.0
Çocuk doğurmak/çocuk sahibi olmak	25.0	75.0	3.0	97.0	14.0	86.0
Hastalık durumunda bakımımı yapacak birinin olması	6.0	94.0	10.0	90.0	8.0	92.0
Maddi ihtiyaçlarının sağlanması	7.0	93.0	1.0	99.0	4.0	96.0
Beni sevecek eşimin olması ve sevgi, mutluluğu tatmak	58.0	42.0	53.0	47.0	55.5	44.5
Cinsel gereksinimleri sağlama	20.0	80.0	29.0	71.0	24.5	75.5

* Adaylar birden fazla değişkeni işaretlemişlerdir.

yönde olduğu görülmüştür. Bu beklenti ailenin özelliklerinden biri olan "Aile duygusal bir temele dayanır." ifadesini de desteklemektedir. Bu özellik, aile bireyleri arasında sevgiye, hoşgörüyeye, özveriye dayanan bir iletişim ortamını gerektirir. Bu ortamda ilişkiler, sıcak ve içtendir. Her bir aile bireyinin yaşadığı acı veya mutluluk paylaşılır. Altun(1994). Berkiten 'nin aynı ilde yaptığı bir çalışmada, anne baba adaylarından evliliği tanımlamaları istenmiş adayların çoğunluğu evliliği, " paylaşım ve mutluluk" olarak tanımlamıştır. Berkiten(1999).

Bu ifadeyi işaretleyen adayların eğitim düzeylerine bakıldığında; %41.44(n=46)'ünün üniversite, %35.13(n=39)'ünün lise, %14.41(n=16)'inin ilkokul ve %9(n=10)'unun ortaokul mezunu oldukları belirlenmiştir. İstatistiksel olarak sonuç, üniversite düzeyinde olanlar açısından anlamlı bulunmuştur ($x_{\bar{}} = 8.140$; $p < 0.5$). Adayların mesleklerine bakıldığında; memur(n=31), ev hanımı(n=28), serbest çalışan(n=24) ve vasıflı işçi(n=23) olarak çalıştıkları belirlenmiştir. Evlilik amacı olarak "çocuk doğurmak/çocuk sahibi olmak" ifadesi ile cinsiyet arasındaki ilişkiye bakıldığında; ailenin varoluşunda etkili insan gereksinimlerinden biri olan ve kadının doğasında olan, "çocuk doğurmak" ifadesini, kadın adayların %25.0'i; "çocuk sahibi olmak" ifadesini erkek adayların %3.0'ü evlilik amaçlarından biri olarak belirtmişlerdir. Bu oranın düşük olması aile kurma sürecini başında olunmasına bağlanmıştır. Nitekim ancak kadınların %6'sı, erkeklerin %9.0'u evliliğin ilk aylarında çocuk sahibi olmak istediklerini belirtmişlerdir. Evliliği "Çocuk doğurmak/çocuk sahibi olmak" olarak tanımlayanların yaş grupları araştırıldığında çoğunluğunun 25-29 (n=24) ve 20-24 yaş grubu (n=19)'unda olduğu belirlendi. İstatistiksel olarak sonuç anlamlı bulunmamıştır($x_{\bar{}} = 2.577$; $p > 0.5$). Evlilik tanımı ya da amacını "cinsel gereksinimleri sağlama" olarak belirten adayların dağılımı araştırıldığında; adayların %24.5'inin evlilik amaçlarından biri olarak "cinsel gereksinimleri sağlama" ifadesini belirtmişlerdir. Ailenin varoluşunda da etkili insan gereksinimlerinden biri olan seksüel yaşamın devam ettirilmesi, temel insan gereksinimleri içinde de yer alan seksüel gereksinimlerin karşılanması, birinci derecede duygusallıkla, ikinci derecede toplumsal çevre ile sınırlandırılmıştır. Altun(1994). Eş adayları arasındaki

güçlü duygusal bağlar ve sağlıklı cinsel kimlik kazanımı sağlıklı ailelerin artmasına neden olacaktır. Fakat günümüzde yapılan araştırmalarda, eşlerin birçoğunda cinsel işlev bozuklukları görüldüğü belirlenmiştir. Özüğurlu(1998). Neslin devamı için de gerekli olan bu gereksinimin karşılanması, her toplumda genellikle belli kurallar çerçevesinde gerçekleşmektedir. Çalışmadaki oranın düşük bulunması toplumumuzda bu gereksinimin, normlar nedeniyle genellikle açıkça ifade edilememesine bağlanmıştır. Bu ifadeye evet diyenlerin çoğunluğunun 20-24 (n=22) ve 25-29(n=22) yaş grubunda olduğu belirlendi. İstatistiksel olarak sonuç anlamlı bulunmamıştır ($x_{\bar{}} = 4.980$; $p > 0.5$). Bu ifadeye evet diyen adayların cinsiyet ve eğitim düzeylerine bakıldığında; %20 'sinin kadın, %29'unun erkek ve çoğunlukla üniversite(n=23) ve lise(n=12) düzeyinde eğitim aldıkları belirlenmiştir. Evlilik amacı olarak "kendime ait bir evin olması" ifadesini işaretleyen adayların dağılımına bakıldığında; %21.5 oranında olduğu belirlenmiştir. Gelişmiş ülkelerde çocuğun bireyselliği ön planda iken, ülkemizde çocuğun anne ve babasına, ailesine bağımlılığı ön plana çıkmaktadır. İçli(1994). Toplumumuzda genellikle anne-baba evinden ayrılarak kendi başına ya da arkadaşlar ile birlikte ayrı bir evde oturma yaygın bir uygulama değildir. Bu durum genellikle evlenerek gerçekleşir. Diğer taraftan, toplumsal normlar nedeniyle bu etki, kız çocuklar üzerinde daha fazla gerçekleşmektedir. Çalışmada "kendime ait bir evin olması" ifadesini işaretleyenlerin çoğunluğunun kadın(%26.0) olduğu, erkeklerin ise %17.0 oranında olduğu görülmüştür. Evlilik amacı olarak "maddi ihtiyaçlarının sağlanması" ifadesini işaretleyen adayların dağılımı incelendiğinde; adayların %4.0 maddi ihtiyaçlarının sağlanmasını, evlilik amacı olarak belirtmişlerdir. Bu ifadeyi işaretleyenlerin eğitim düzeylerine bakıldığında; 20-24 (n=3), 25-29 (n=3) ve 15-19(n=2) yaş grubunda yer aldıkları görüldü. Ailenin varoluşunda etkili insan gereksinimlerinden biri olan ekonomik gereksinimler; aile üyelerinin bakımı, beslenmesi, eğitilmesi, sağlık bakımı gibi gereksinimlerini karşılar. Bu gereksinimleri karşılamak için ekonomik koşulları hazırlar. Altun(1994). Evlilik amacı olarak "maddi ihtiyaçlarının sağlanması" olarak görmeyen adayların cinsiyetleri araştırıldığında, kadınların %93'ü ve erkeklerin %99'u evliliğe maddi

ihtiyaçlarını sağlayacakları bir kurum olarak görmediklerini belirtmişlerdir. Bu sonuç istatistiksel olarak evliliğin, maddi ihtiyaçlarının sağlanması için yapılmadığı yönünde anlamlı bulunmuştur ($x_2 = 4.687$; $p < 0.5$). Nitekim sosyolog Gökalp de aileyi ekonomik menfaat birliği olarak görmemek gerektiğini belirtmekte, çalışma sonucu da bu görüş ile paralel bulunmuştur. Erkal(1998). Tüm toplumlarda politik, sosyal ve ekonomik alandaki değişimler kadın ve erkeğin rollerini etkilemiş, çalışan kadın sayısının artması neden olmuş ve geçmişte kadınların evlilik amaçlarından biri olan evin maddi ihtiyaçlarının sağlanması, günümüzde geçerliliğini büyük ölçüde yitirmiştir. Güngörmüş (1998). Çalışmada adayların %8.0'i "hastalık durumunda bakımımı yapacak birinin olması" ve %10.0'u "yaşlılıkta yalnız kalmamak" ifadelerini işaretlemişlerdir. Evlilikteki bu beklentiler, toplumumuzda yaygın görüşler olarak düşünülmesine rağmen oranın düşük olması, adayların evliliğe hazırlık aşamasında olmalarına bağlanmıştır.

Macluer'e göre ailenin dört aşamalı gelişim sürecinin üçüncü aşaması "çocuk yetiştirmektir". Çalışmaya katılan ve evliliğe hazırlık aşamasındaki adaylara "çocuk sahibi ne zaman olmak istiyorsunuz?" sorusu soruldu. Adayların "çocuk sahibi ne zaman olmak istiyorsunuz?" verdikleri cevapların dağılımı incelendiğinde; "evliliğin ilk aylarında" diyenlerin %7.5, "bir sene sonra" diyenlerin % 31.0, "iki sene sonra" diyenlerin %29.5, "üç sene sonra" diyenlerin %16.5 ve "kendimizi hazır hissettiğimizde" diyenlerin %15.5 oranında olduğu belirlendi. Bu verilere göre adayların çoğunluğu bir sene sonra çocuk sahibi olmayı tercih etmektedirler.

Adayların yaşı ile çocuk sahibi ne zaman olunmalı sorusuna verilen cevapların dağılımına bakıldığında; 20-24 yaş grubundakilerden bir sene sonra diyenlerin(n=24) ve iki sene sonra diyenlerin(n=27) çoğunlukta olduğu belirlendi. 25-29 yaş grubundakilerden bir sene sonra diyenlerin(n=27) ve iki sene sonra diyenlerin(n=23) çoğunlukta olduğu belirlendi. İstatistiksel olarak sonuç anlamlı bulunmamıştır ($x_2 = 7.009$; $p > 0.5$). Erken yaşlarda çocuk sahibi olmanın, yüksek riskli gebeliklere yol açacağı bilinmektedir. Bu bilgi paralelinde çalışmada yer alan 15-19 yaş grubunun tamamı ilk aylarda çocuk sahibi olmak istemediklerini belirtmişlerdir.

Adayların cinsiyeti ile çocuk sahibi ne zaman olunmalı sorusuna verilen cevapların dağılımına bakıldığında; kadınların %31'i bir sene sonra, %29'u iki sene sonra, %19'u üç sene sonra, % 15'i herhangi bir süre vermeden hazır olduğunda ve %6'sı evliliğin ilk aylarında diye ifade etmişlerdir. Günümüzde kadının ev dışındaki yaşantısının artması, kontraseptif yöntemler ile fertilizasyonun kontrol altına alınabilmesi, evliliğin ilk aylarını, yıllarını birbirlerine uyum göstermeye ayırmaları nedeniyle çocuk sahibi olmayı ertelemektedirler. Böylece sağlıklı ailelerin sayısı artarak, parçalanmış ailelerin sayısının azalabileceği düşünülebilir. Bu süreç Macluer'in dört aşamalı sürecine de uymaktadır. Erkeklerin %31'i bir sene sonra, %30'u iki sene sonra, %14'ü üç sene sonra, % 16'sı herhangi bir süre vermeden hazır olduğunda ve %9'u evliliğin ilk aylarında diye ifade etmişlerdir. İstatistiksel olarak sonuç anlamlı bulunmamıştır ($x_2 = 1.406$; $p > 0.5$).

Adayların eğitim düzeyi ile çocuk sahibi olma zamanı arasındaki ilişkiye bakıldığında; lise düzeyinde olan adayların 23'ü iki sene sonra, 22'si bir sene sonra, 18'i üç sene sonra diye cevaplarırken; üniversite/yüksek okul düzeyinde olanların 18'i iki sene sonra, 18'i zaman belirtmeden hazır olduğunda, 14'ü bir sene sonra ve 12'si üç sene sonra diye cevaplamışlardır. İlkokul mezunlarının çoğunluğu(n=15) bir sene sonra şeklinde cevap vermişlerdir. Sonuç istatistiksel olarak lise düzeyinde olanlar açısından anlamlı bulunmuştur ($x_2 = 24.560$; $p < 0.01$). Adayların mesleklerine bakıldığında; tüm mesleklerde, evliliğin ilk aylarında, çocuk sahibi olunması pek tercih edilmezken; ev hanımları(n=21), serbest çalışanlar(n=15) ve memurlar(=10) bir sene sonrayı tercih etmektedirler. Friedman ailenin beş önemli fonksiyonunu tanımlamıştır. Bunlar; duygusal, sosyalizasyon, üreme, ekonomik ve sağlık bakım fonksiyonlarıdır. Ashwill ve Draske (1997). 1978 yılında WHO bu fonksiyonları; biyolojik, ekonomik, eğitim, psikolojik ve sosyo-kültürel olarak beş başlık altında tanımlamıştır. Lowdermik-Perry ve Bobak(1997). Ailenin belirtilen bu fonksiyonları hemen hemen her toplumda geçerlidir. Ailenin bu fonksiyonları paralelinde çalışmaya katılan adayların anne-baba olma nedenlerinin dağılımı tablo 2'de verilmektedir.

Tablo 2: Adayların Anne-Baba Olma Hakkında Düşünceleri

Anne-Baba Olma Hakkında Düşünceleri	Kadın		Erkek		Toplam	
	Evet	Hayır	Evet	Hayır	Evet %	Hayır %
Evliliği Sürdürmek	6.0	94.0	4.0	96.0	5.0	95.0
Neslin devamını sağlamak	16.0	84.0	38.0	62.0	27.0	73.0
Ekonomik güvence ve işte yardımcı edinmek	6.0	94.0	3.0	97.0	4.5	95.5
Çocuk yetiştirmek, annelik/babalık duygusunu tatmak	91.0	9.0	86.0	14.0	88.5	11.5
Diğer(miras bırakmak, aileye hareketlilik getirmesi)	5.0	95.0	6.0	94.0	5.5	94.5

* Adaylar birden fazla değişkeni işaretlemişlerdir.

Tablo 2 'de görüldüğü gibi adayların anne-baba olma hakkında düşüncelerinin dağılımı araştırıldığında; eş adaylarının %88.5'i anne-baba olmayı "çocuk yetiştirmek, annelik/babalık duygusunu tatmak" olarak belirtmişlerdir. Ailenin fonksiyonları ile paralellik gösteren çocuk yetiştirmek, annelik/babalık duygusunu tatmak kadın ve erkeğin aile kurma sürecinde etkili olan gereksinimlerden olan; anne ve baba olma isteğinin, çalışmada yoğun olarak hissedildiği saptanmıştır. Bu sonucun oldukça yüksek olması adayların kuracakları ailede kendilerinden beklenen bu fonksiyonların farkında olduklarını ve bunu istediklerini göstermektedir. Bu ifade ile adayların yaşı arasındaki ilişki, istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur($x_2 = 13.711$; $p < 0.05$). Bu ifade ile cinsiyet arasındaki ilişkiye bakıldığında; %91'inin kadın, %86'sının erkek olduğu ve memur($n=53$), ev hanımı($n=46$), serbest ($n=40$) ve vasıflı işçi($n=28$) olarak çalıştıkları belirlendi. Anne-baba olmayı "neslin devamını sağlamak" olarak gören adayların dağılımına bakıldığında; adayların %27.0 'si anne-baba olmayı "neslin devamını sağlamak" olarak belirtmişlerdir. Ailenin en önemli

fonksiyonlarından biri, biyolojik fonksiyonu yada çoğalma fonksiyonudur. Çocuk sahibi olma, kadının anne, erkeğin baba olma isteği, neslin devamı, baba soyadının sürdürülmesi, ailenin sahip olduğu malların çocuklarına geçmesi, eşlerin cinsel gereksinimlerini karşılama, yaşlılıkta çocukların sosyal, ekonomik, duygusal olarak güvence olarak görülmesi ve toplumlarda nüfusun oluşumu gibi etkenler sayılabilir. Altun(1994).

Bu ifade ile adayların yaşı arasındaki ilişkiye bakıldığında; çoğunluğunun 20-24 ($n=11$) ve 25-29($n=13$) yaş grubunda olduğu ve erkeklerin %21.0 'inin bu ifadeyi işaretledikleri, bu nedenle sonuç; erkekler lehine istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur($x_2 = 12.278$ $p < 0.05$). Adayların eğitim düzeylerine bakıldığında; çoğunluğunun lise ($n=20$), üniversite($n=17$) ve ortaokul($n=12$) düzeyinde eğitim aldıkları belirlenmiştir.

Anne-baba olmayı "evliliği sürdürmek" olarak belirten adayların %5.0 düzeyinde olduğu belirlenmiştir. Macluer ailenin dört aşamalı bir süreç geçirdiğini belirtmiştir. Bu süreçlerden ilki evliliğe hazırlık aşamasıdır. Altun(1994), Çiğdem ve Dikeçilgil(1990). Çalışmanın, evliliğin ilk sürecindeki adaylar üzerinde

yapılması nedeniyle, ifadenin düşük oranda tercih edildiği düşünülmektedir. Eğer evliliğin üçüncü süreci olan çocuk yetiştirme devresinde bu çalışma yapılsaydı, sonucun daha yüksek oranda olacağı düşünülmektedir. Ailenin çoğalma fonksiyonunda etkili olan diğer bir nokta da yaşlılıkta çocukların sosyal, ekonomik, duygusal açıdan güvence olarak görülmesidir. Çalışmada, adayların %4.5 anne-baba olmayı "ekonomik güvence ve işte yardımcı edinmek" olarak belirtmişlerdir. Bu sonuç, toplumdaki sosyoekonomik değişikliklerin aile yapısına yansımaları göstermesi, çalışma bölgesinin kentsel ve gelişmiş bölge olması nedeni ile; çocuğun ekonomik güç olmaktan çıkarak psikolojik değerinin, bakımının, yetiştirilmesinin ve eğitiminin ön planda olduğunu gösteren bir bulgu olarak değerlendirilmiştir.

SONUÇ

Toplumu oluşturan en küçük birim olan ailenin oluşumunu ve sağlıklı bir şekilde sürdürülmesini etkileyen faktörler vardır. Bu faktörlerden biri, temel eğitim düzeyinin yükselmesidir. Bu açıdan bakılırsa çalışma grubumuzu oluşturan eş adaylarının çoğunluğunun eğitimi lise ve üniversite (% 72.5) düzeyindedir. Ülkemizdeki eğitim düzeyinin de yükselmesi önemli bir gelişme olarak düşünülse de bölgesel farklılıkların hala devam etmesi önemli bir sorundur. Temel eğitim düzeyinin yükselmesi yanında, kadın ve erkeğin işlevlerini yapabilmesi için birçok alanda bilgi birikimine sahip olması gerekir. Özellikle kadın ve erkek sağlığı, çocuk sağlığı, çocuğun sosyalizasyonundaki sorumlulukları, sağlıklı aile ilişkileri ve cinsel yaşamdır. Bu konular yanında gençlerin, eş adaylarının ve anne-babaların gereksinimleri doğrultusunda eğitim programları planlanmalı ve yürütülmelidir. Bunun benzeri programlar birçok ülkede ve ülkemizde aile ve evlilik danışma programları olarak yürütülmektedir. Ancak tüm ülke geneline yaygınlaştırılarak etkin bir şekilde yürütülmelidir. Ayrıca bu programların, farklı disiplin alanlarında ve alanında uzman(örneğin; aile ilişkileri eğiticileri, evlilik ve aile terapistleri, kadın, erkek ve çocuk hastalıklarında uzman doktorlar, psikologlar, hemşireler, ebeler) kişiler tarafından verilmesi gereklidir. Sağlıklı aile ve sağlıklı toplumlar için önemli olan faktörlerden diğeri karı-koca adaylarının yaşıdır. Toplumu oluşturan en küçük birim olan aileyi kuracak olan kadın ve erkeğin, böyle önemli ve sürekliliği

istenen birlikteliğe karar verirken ve başlarken yeterli olgunluk düzeyinde olmalarıdır. Yeterli olgunluk düzeyinden anlatılmak istenen; kendisini tanıyan, otonomisini kazanmış, evleneceği kişiyi kendisinin seçebileceği ve karar verebileceği düzeydir. Çalışma sonucunda da görüldüğü gibi evlilik hazırlığı aşamasındaki kadın ve erkeklerin %82 'sinin yaşı 20-29 arasında iken sadece %7.5 'i 15-19 yaş olan gençlik dönemi içindedir.

Karı-koca adaylarının evlilik tanımları / amaçları, kadının doğasında olan "çocuk doğurmak / çocuk sahibi olmak " dışında benzerlik göstermesi, evlilik kurumunu oluşturanların beklentilerinin de aynı yönde olduğunu göstermektedir. Bu da birlikteliğin sürdürülmesinde önemli bir faktördür. Adayların çoğunluğunun, evlilikten bir ya da iki sene sonra çocuk sahibi olma isteği (%60.5), kadın ve erkeğin birbirlerini daha iyi tanımaları ve ilişkilerini güçlendirmeleri açısından önemli bir faktördür. Çünkü ailenin yeni üyesi olan çocuk, birbirlerini daha iyi tanıyan ve ilişkileri güçlü olan sağlıklı bir aile ortamında yetişecektir.

Adayların %88.5 'i anne-baba olmayı "çocuk yetiştirmek, annelik / babalık duygusunu tatmak" olarak ifade etmişlerdir. Toplum ve kanunlar, evlilik ile birlikte kadın ve erkeği karı-koca olarak adlandırırken, bunu takip eden zaman içinde ise, anne-baba olarak adlandırma yada görme beklentisi içine girmektedir. Çalışma sonucu da bu beklentiyi desteklemektedir.

KAYNAKLAR

- Altun, E. (1994). Sağlıklı toplumlar için sağlıklı aileler. Aile. C.Ü.Hemşirelik Yüksekokulu International-Nurses' Day, Sivas, Rektörlük Basımevi, s.15-22.
- Ashvill, J.W.,Droske, S.C.(1997). Nursing care of children: principles and practice. Philadelphia, W.B.Saunders Company, s.374.
- Benokraitis, N.,V(1993). Marriages and families changes, choices, and constraints. New Jersey, Prentice Hall, s.3-22.
- Berkiten, A.(1999). Babaların gebelik, doğum ve sonu sürecine katılımlarının eşler açısından değerlendirilmesi. İstanbul, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, M.Ü. Sağlık Bilimleri Enstitüsü, s.73.
- Çiğdem, A., Dikeçligil, B. (1990). Aile ve aile tipleri üzerine bir inceleme; aile yazıları temel kavramlar yapı ve tarihi süreç, s.206-207.

- Doğan, İ.(1998). Sosyoloji kavramlar ve sorunlar. İkinci Basım, İstanbul, Sistem Yayıncılık, s.192-241.
- Erkal, M.E.(1998). Sosyoloji(Toplumbilim). 9. Basım, İstanbul, Der Yayınları, s.97-111.
- Güngörmüş, O. (1998). Baba-Çocuk İlişkisi. Ana-baba okulu. Basım, İstanbul, Remzi Kitapevi, s.246.
- İçli, G. (1994). Ailede değer sistemi ve çocuk yetiştirme. Sağlıklı toplumlar için sağlıklı aileler. C.Ü.Hemşirelik Yüksekokulu International-Nurses' Day, Sivas, Rektörlük Basımevi, s.45-47.
- Lowdermik, D.L.Perry, S.E.,Bobak,I,M.(1997). Maternity & women' health care. Sixth Edition, St. Louis, Missouri, Mosby-Year Book.Inc, s.19-23.
- Novak, J.C.Betty, L.B.(1999). Ingalls& Salerno's Maternal and child health nursing. Ninth Edition, St. Louis, Missouri, Mosby-Year Book.Inc. s.31.
- Özbay, F. (1998). Türkiye'de aile ve hane yapısı: dün, bugün, yarın. 75. yılda kadınlar ve erkekler. İstanbul, Tarih Vakfı Yayınları.
- Özkalp, E.(1990). Sosyolojiye giriş. 4. Baskı, Ankara, A.Ü. Eğitim, Sağlık ve Bilimsel Araştırma Çalışmaları Vakfı Yayınları, s.97-133.
- Özüğürlü, K.(1998). Karı Koca İlişkilerinden Doğan Sorunlar. Ana-baba okulu. Yedinci Basım, İstanbul, Remzi Kitabevi, s.201-217.
- Stanhope, M. S., Lancaster, J.(1996). Community health nursing. Fourth Edition, St. Louise, MissouriMosby-Year.Inc, s.452-468, 475 -480,500.
- T.C. Başbakanlık Kadın ve Sosyal Hizmetler Müsteşarlığı.(1994). Uluslararası aile yılı özel ihtisas komisyon raporları. Ankara, Kılıçaslan Matbaacılık Sanayi Ltd. Şti., s.18-20, 95-99, 106-107.
- DİE(1997). Kadın İstatistikleri ve Göstergeleri:On line, <http://www.die.gov.tr/TURKISH/ISTATIS/Esg2/fhtm>
- DİE(1998). Hane Halkı İşgücü İstatistikleri.